

φωναν οι θρησκοκρατημένοι Πολίτες για να διαφεντέψουν την κληρονομιά που δεν ήταν αυτοί άξιοι να κυβερνήσουν. Και γι' αυτό παρά πάνω απ' όλα—σαν πατώ ρωμαϊκό χρώμα—μισώ τις θρησκείες—τις θρησκευτικές—όχι τις ούμπιες θρησκείες που βγαίνουν από τη ζωή και γλεντούσαν κι όμορφαιναν κι άντρεύαν, και ξέρανε να πεθάνουνε στην ώρα τους.

Μη με συνεριστης, Σοζόγκα, μη χάσης την ύπομονή σου αν από το γεφύρι του Γκλατά ξεφωνίζω σά Χρυσόστομος εθνικός. Ξέρεις τ' α μίσση μου από χρόνια παλιά και μου φαίνεται σά να σε βλέπω τώρα να μετράς στα δάχτυλά σου και τ' άλλα δυο τ' α σπουδαία: τ' α κοιμητήρια—κείνες τις σφηγροφυλιές τ' α ψεύτικης τέχνης—και τ' α μουσική. Μά για τ' α τέχνη αυτή την χυμωρή κι άνίδση, ω θυμωιάρα Μουσηγέτρα, δέ θα σε πειράξω τώρα. Σ' αν άρκετά έχεις ακούσει από μένα κάθε φορά που μ' έσπρνες με τ' ο στασιό σε κανένα μεγαλοδύναμο κοντσέρτο ή κι όπερα βαγνερική, και μόνο κείνο τ' ο στερεότυπο θά σου ξανακοπανίσω: πρέπει να είναι από πρωτόπλασμα ζυμωμένα τ' α μυαλά σας για να σας συγκινούνε τέτοιες παλαιοντολογικές άρμονίες.

Έπειτα δεν είμαι και βέβαιος ή συμφωνώ μ' αυτά που έγραψα παρά πάνω. Ίσως μάλιστα να έχω κι όλως διόλου διαφορετικές ιδέες. Μ' άρέσει ν' αλλάζω. Βρίσκω πως τ' α τέχνης οι άντιλογίες είναι ή ψηλότερη μορφή τ' α λεύτερης Κριτικής. Η άντινομία φανερώνει τ' α όμορφιάς τ' α ζωή.

Μά μιλώντας και παραμιλώντας κοντεύω πιά να ζυλιάσω πάνω στ' ο γεφύρι μου. Τ' α μάγουλά μου κοκκινωπάγωσαν τ' α νοιώθω σά μακρυάνια. Μήπως να έγινα, μαθές, γάλαμα, μαρμαρωμένος βασιλιάς; Μά κάποιος με σκουνη μ' ένα κοφίνι. Συμφω. Τ' ο κρυσό μου περονιάζει τ' α κόκαλα και τραβώ με βήματα βιαστικά. Φτάνω στην Άγια Σοφία—και δεν μπαίνω. Τριγυρίζω απ' όξω περπατώντας μέσα στ' ο χιόνι, τ' ο μαλακό, ζουλώντας το και βουλιάζοντας με κάποια παραξένη, ξεχασιάρα ήδονή—θυμό ίσως—μέσα στην κρυσταλλένια τ' αν άσπράδα. Δεν μπήκα. Νά φοβόμουνε την όργη που έβραζε μέσα μου ή μήπως δεν ήθελα να χαλάσω τ' αν είκόνα τ' α μεγαλοσύνης τ' α Άγια Σοφίας που χρυσόφεγγε στ' ο μνημονικό μου με ρήγισσες και βασιλιάδες και μαλαματένιους δεσπότες και θάματα μεσοχρονιάτικα κι άλαλαχμούς και λιτανείες και θριάμπους καισαρικούς και Παναγιές βοδοκαλούσες; Δεν ξέρω, μά δεν μπήκα. Και κατσουφιασμένος, αφανισμένος από άβάσταχτη καρ-

διοπάγα λύπη, ξαναγύρισα πίσω στ' ο Γαλατά μέσα στ' ο χιόνι τ' ο βραδινό που έπεφτε χλωμόφτερο και λουλούδιαζε σά χνουδι άνεμόσπαρτο στ' α βρωμερά τ' α θαμποφώτιστα σοκάκια τ' α Πόλης.

Κουράστηκα, Σοζόγκα, να γράφω. Στ' ο έρχόμενο γράμμα μου θά μάθης γιατί δέ σου έστειλα κόκκινα πασουμάκια από τ' ο τσαρού τ' α Πόλης. Άν όμως άπόστασες διαβάζοντας τ' α ταξίδια μου σου δίνω τ' ο δικαίωμα να με βασανίσης περιγράφοντας μου τ' ο δικό σου ταξίδι στην Όλλάντα όπου μου έγραφες πως ίσως θά πάς για τ' α Χριστούγεννα. Φίλησέ μου τ' ο Σπριοσα και τ' ο Rembrandt—σ' αν τ' ος άπαντήσης πουθενά.

Πάντα μ' αγάπη,

ΕΡΜΟΝΑΣ

Άθήνα 20 του Χριστού 1906.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Η Βουλιαγμένη Καμπάνα.

Ο άνθρωπος είναι πλάσμα μέτριο, ούτε κτήνος ούτε θεός· λίγο κτήνος και λίγο θεός. Η ζωή κυλάει μονότονη, ταπεινή, έδοξη. Έρχεται ώρα που δημιουργεί κάτι στην αρχή τ' ο νομίζει μεγάλο, τ' ο θαυμάζει, καμαρώνει γι' αυτό. Είναι ή άκμή τ' ας μετριότητας! Ο πολυς κόσμος θαρώντας τ' ο έργο του, που βαρύ και λαμπερό φαντάζει, ξιπάζεται, πολύ δεν τ' ο νιώθει, και σφώτερο, λαμπρότερο τ' ο νομίζει. Ο πλάστης του όμως, που μεγάλος φαίνεται στους γύρω του, είναι πιο ψηλ' απ' τ' ος άλλους κι άρχίζει να βλέπει. Μέσα του ένας άγώνας άρχίζει: ή πόθος προς τ' α μεγάλα, θαμποχαράζει στην ψυχή του. Λίγο λίγο ή πόθος αυτός θεριέθει, γιγαντώνεται, παλιέθει μπροστά του σ' αν πλάσμα ζωντανό. Είναι ή Ραουτεντελάιν. Άπ' τ' αν ταπεινή ζωή τ' ας κοιλάδας—τ' ας ανθρώπινης μετριότητας—τόν ξετραβάει ψηλά στ' α βουνά, και τ' ο ανοίγει τ' α μάτια σ' όλα τ' ούρανο τ' α πλάτη. Ο κοινός όχλος τ' ον χάνει από κοντά του, δέ μπορεί πιά να φτάση στ' α ύψη που ή άγαπημένη του τ' ον έφερε. Έρχεται ή θρησκεία για να τ' ον ξαναφέρει στους κόλπους τ' ας ραμελικής του, στ' α χρέη κάθε ανθρώπου, τ' ο θυμίζει τ' αν ύποχρέωση προς τ' α ζωή. Άνίκανη όμως κ' ή θρησκεία να γυρίση ένα πνεύμα από τ' ο δρόμο που ή πόθος τ' ο Μεγάλου τ' ο έσπρωξε. Και τ' ο λέει: Θυμήσου τ' αν

άνθρώπινη άδυναμία που θά ξυπνήση πάλι μιά μέρα μέσα σου. Ο ταπεινός όχλος έρχεται καταπάνω του να τ' ον ρίξη συντρίβοντας τ' ο είδωλό του, τ' αν ιδέα του. Κι ή όχλος γυρίζει πίσω νικημένος, ταπεινωμένος. Τίποτα δέ θέλει ν' ακούση πιά που να τ' ο θυμίζει τ' α περασμένα. Σόψυχα ριγμένος στην άγκαλιά τ' ας πολυαγαπημένης του ακολουθεί τ' ος λιόχρους δρόμους τ' ας ψυχής που κείνη τ' ο δείχνει. Τέτοιος ή Έρρίκος τ' ας Β. Καμπάνας. Ένας άκάματος δουλευτής τ' ο ιδανικού. Ο άνθρωπος πάντ' άνθρωπος. Ο Haupmann τότε θέλει άδύνατο, μικρό κι άνίκανο να φτάση στ' α ύψη που ή ψυχή του ξαναόγει. Κάποια φωνή μέσα του σιγολαλεί. Τ' ον συνεπαίρνει άξαφνα μιά άδυναμία, ή ανθρώπινη χυδαιότητα ξυπνάει, κι ή πόθος του για μιά στιγμή σβύνει. Η Β. Καμπάνα ξαναχτυπάει. Κι ή Έρρίκος που φεύγοντας απ' τ' ο κτήνος άρχισε να γίνεται και λίγο θεός γυρίζει πίσω, άφίνοντας τ' αν Ίδέα, για να τρέψη στην άνάγκη τ' ας χυδαίας ζωής. Κι όταν τ' αν δύναμη τ' ο παλιού πόθου θέλει να ξαναβρ' η, τ' αν βρίσκει μόνο για να τ' ο δωση τ' ο στερνό ποτήρι τ' ο θανάτου.

*

Ο Haupmann έγραψε ένα έργο μεγαλοφάνταστο. Π' ηρε τ' ον αλώνιο άνθρωπο, ζωντανίσε τ' αν τραγωδία που ή πόθος και τ' α ιδανικά πλέκουν μέσ' τ' αν ψυχή του κ' έπλασε τ' ο δόγμα. Μιά γιγαντιαία πύλη τ' ος έξωτερικού ανθρώπου με τ' ον έσωτερικό. Τίποτ' άλλο. Αυτό φανταστείτε κ' έχετε τ' ο συμβολισμό τ' ος έργου. Δεν υπάρχει ούτε υπερνεορίωμα, ούτε άκκατνόητα, θολά ή σκοτεινά π' αματα σ' όποιον δέ ζητάει ν' ανακαλύψη σύμβολα εκεί που ή ποιητής είν' άπλώς άπλότατος. Είν' άλλθεια ότι άνάμεσα στ' α ώραία λόγια τ' ος έργου κρύβονται ιδέες τ' ος ποιητή που ούτε εύκολο ούτε δυνατό είναι να τις ξεδιαλύση κανείς. Τις περισσότερες όμως φορές, καθώς σωστά κάπου γράφηκε, κι ή ίδιος ή συγγραφέας ζητάει να γίνη σκοτεινός χωρίς και προακτικά να είναι. Για τ' ουτό και τ' ο έργο του γεμάτο ύψενικίς θεωρίες και τεχντροπίες τ' ον μεγάλων κλασικών τ' ας πατρίδας του. Καθώς και τ' α πλάσματα του. Η Ραουτεντελάιν που είναι κάτι απ' τ' αν Ηίλα τ' ος «So.ness τ' ος οικοδομητή» τ' ος Ibsen, και κάτι απ' τ' ο Μεριστοφελή τ' ος Φάουστ. Ο Haupmann όμως, σ' όλα του τ' α έργα και σ' αυτά άκόμα τ' α σοσιαλιστικά ή ρελαστικά, είν' επιδρασμένος από τ' αν τέχνη τ' ος Ibsen.

(Η συνέχεια στην έκτη σελίδα).

σες!.. Μυστικά στ' ον άντρα σου:

• Η ΕΛΠΙΔΑ. Όταν είναι μυστικά τ' ος άδερφού του...

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Ποιανού άδερφού μου; Δέ θέλω ν' αν τ' ον ξέρω γι' άδερφό.. Και ν' αναι με τ' ο μέρος του κ' ή γυναίκα μου... Χτές βράδι πούγραψε τ' ος πατέρα πως δέ θα γίνει ή γάμος γιατί κάποιος σπουδαίος λόγος είναι σ' αν μίσση που τ' ον άμποδίζει...

Η ΕΛΠΙΔΑ Κ' έτσι θ' αναι...

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ (σιγαρά μ' αν θυμωμένα). Νά σου πώ, Έλπίδα, δέ φέρονται καθόλου καλά, εζόν πιά κι αν κοροϊδεύεις μαζί μου... Δέ σ' ήξερα τόσο σκληρόκαρδη...

Η ΕΛΠΙΔΑ. Νά σε κοροϊδέψω; Μά θαρρείς κ' ή δική μου ή ψυχή δεν είναι καταφραμακωμένη;

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Τότε πως τ' ον ρήγεις δικίω;

Η ΕΛΠΙΔΑ. Δίκιο δεν τ' ον ρήγω... Λέω μοναχά πως δεν είναι κι άτιμος... (Κάνει να βγει όξω).

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Θύμωσες και φεύγεις; Πού πάς;

Η ΕΛΠΙΔΑ (γελαστά). Νά θυμώσω;.. Έρχεται ή Ρήνα.. Δέ βλέπεις;

Η ΡΗΝΑ (μπαίνει από τ' αν δεξιά πόρτα, ντυμένη για όξω. Πέφτει στην άγκαλιά τ' ας Έλπίδας κλαίοντας). Έλπίδα μου, άδερφή μου... Τ' αν ήταν

αυτό πάλι; Δέ μάς σώσανε τόσα και τόσα βάρσανα;

Η ΕΛΠΙΔΑ. Ρήνα μου, ύπομονή! Ξέρω κ' ή γώ; Μπορεί να καλυτερέψουνε, να διορθωθούν τ' α πράματα!..

Η ΡΗΝΑ. Νά καλυτερέψουνε; Μη μου τ' ο λές!.. Πάει πιά, τέλειωσε...

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Τρομερό! τρομερό!

Η ΡΗΝΑ. Μόνο τρομερό, Άποστόλη μου;

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Δεν τ' ο χωράει ή νους μου!

Η ΡΗΝΑ. Έγώ δεν έχω νού ούτε ν' αν τ' ο συλλογιστώ καλά καλά!

Η ΕΛΠΙΔΑ. Έλα, Ρήνα μου, σύχασε... Βγάλε τ' ο καπέλλο σου... Πού θά πάς;

Η ΡΗΝΑ. Όχι, άφιστε με! Θά πάρω τ' α μάτια μου και θά φύγω... Όπου με βγάλει ή άκρη. Στ' ος άδερφού μου δεν μπορώ να πάω πιά... Δώ μέσα δεν μπορώ να μείνω... Στ' ον κόσμο με τί μουτρα να παρουσιαστώ;.. Ντροπιασμένη και καταφρονημένη απ' όλους τί τ' αν θέλω τ' αν ζωή;

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Κάθισε, φτωχή! Δέ θα φύγεις από δώ. Σπίτι σου είσαι και σπίτι σου θά μείνεις.

Η ΕΛΠΙΔΑ. Ναι, Ρηνούλα μου, θά μείνεις εδώ... Μαζί μας.

ΡΗΝΑ. Νά μείνω δώ; Μαζί σας; Για συλλογιστείτε το λίγο... Ποιά θέση θάχω γώ δώ μέσα, εζόν ή μείνω δούλα σας.

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Άδερφή μας θά μείνεις... Για μιάν άτυχη, μιά δυστυχημένη μας άδερφή... Έμεις θά σε παντρεύουμε... Ός άδερφή μας θά σε παντρεύουμε... Ο πατέρας δέ θα σ' άφίσει να φύγεις από δώ.

Η ΡΗΝΑ. Θά με παντρεύετε; Με ποιόνε;.. Με τ' ο Γιάννη;.. Άλλοίμονο, ή Γιάννης δέ με θέλει και φεύγει...

Η ΕΛΠΙΔΑ. Δέ φεύγει γιατί δέ σ' αγαπάει...

Η ΡΗΝΑ. Φεύγει όμως κι ή μ' αγαπούσε δέ θάφευγε...

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Φτωχή γυναίκα! Τί σούτανε γραφό σου, ναγαπήσεις έναν παλιόαθροπο!..

Η ΡΗΝΑ. Κ' έπίστεψα ή έρμη με τ' αν άγάπη μου, με τ' αν άφοσίωσή μου, με τ' αν θυσία μου ν' αν τον ή φέρω στ' ον ίσιο δρόμο.

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Τ' ο ίδιο κ' έμεις. Τ' ον άγαπήσαμε, θυσιαστήκαμε για δαύτον, τ' ο συχωρέσαμε δλη τ' αν καταστροφή που σώριασε δώ μέσα... Και νά τον, ίδιος και χειρότερος.

Η ΡΗΝΑ. Νά φύγω!.. Άφιστε με να φύγω!.. Πνίγουμεαι!

Τό κοινό, καθώς εΐταν φυσικό, δέν ένθουσιάζστηκε άπ' το έργο. Σ' δλόκληρη τήν παράσταση έβηγε, στριφογύριζε, άνυπομονούσε, μ' ένα λόγο βαρυόνταν. Καθόλου δέ θέλω νά τ' άδικήσω καθώς άρκετοί πολύσοφοι κριτικοί, άφού κι ό ίδιος έδω και τρεις μήνες έγγραφα στό «Νουμά» ότι ή Β. Καμπάνα είν' άκατάλληλη γιά σκηνή και μέγιστα ρωμαϊκή. Ο΄τε σέ κείνους άκόμα πού έτυχε νά καλοδιαβάσουν τό έργο, ή παράστασή της πολυάρεσε. Οί μεγάλοι διάλογοι μέ τίς ζωηρά χρωματισμένες μέ και λίγο σκοτεινές λέξεις βαρυστιζούν πάντα σάν τίς άκούει κανείς, και τό σπουδαιότερο χάνουν τήν όμορφιά και τήν ποιήση.

Άπό τούς ήθοποιούς μέ χαρά ξεχωρίζω τόν κ. Μουστάκα πού λεύτερα μπορούμε νά πούμε πώς έπαιξε τέλεια. Άπαγγελία θαυμαστή και δυσκολόβρετη στό θέατρό μας. Η Κε Φύρστ, μέγισσα πολύ καλή και πρό πάντων στή τελευταία πράξη. Η δ. Κοτοπούλη, όμολογία γενική πώς καλότερα δέν μπορούσε νά παίξει. Θαμαστή στή μιμική της, άπόδειξε πώς βαθείά ένυωσε τί ρόλο έπαιξε και πώς τά συναισθήματα τού Έρρίκου έπρεπε νάταν και δικά της. Ο κ. Φύρστ άταίριαστος σέ τέτοιο ρόλο. Τελεία παραζήτηση τού προσώπου πού έπαιξε. Η άπαγγελία του περισσότερο νέβριζε παρά φχαριστούσε. Δέ φτάνει κανείς νά είναι μόνο καλός ήθοποιός: πρέπει νά ζέρει και τί μπορεί νά παίξει.

Τό θέατρο άσφυκτικά γεμάτο άπόδειξε και τούτο: Ότι μέ λίγη ρεκαλάμα και μέ κάπως διαλεχτά έργα τό Βασιλικό και χρέματα θά κερδίση και κοινό θά μορφώση ίκανό νά καταλαβαίνει ό,τι τού παρουσιάζει.

Α. ΣΙΓΑΝΟΣ

Στό άρθρο «Νοσοκομεία και Χριστιανισμός» τού παρήμενου φύλλου παράπεσε μία φράση άντίς: «άφού έντας σέ ίση μοίρα συμπονούνε κ' οι λεύτεροι» χρειάζεται: άφού έντας σέ ίση μοίρα συμπονούνε οι σύνδουλοι, ποιος ό λόγος νά μή συμπονούνε κ' οι συνελύτεροι; Κι άφού συμπονούνε κ' οι λεύτεροι κτλ.» Καί παραπάνου, εκεί πού λέει: «δύφώνεται άπ' τίς πρόληψεις», χρειάζεται: «δύφώνεται πάνου άπ' τίς πρόληψεις».

—Τά συχαίρια μας στό Βασιλικό θέατρο γιά τή μετάφραση τής «Βουλιζαμένης Καμπάνης».

— Η άριστοτεχνική αυτή μετάφραση τιμάει άληθινά τό Βασιλικό — ή σωστώτερα τόν κ. Οικονόμου — πού τή δέχτηκε, τιμάει και τίς εζημερίδες μας πού δέν τή βρίσανε, μέ τή θαμάσανε και γράψανε τόσα καλά γιά δαύτη.

— Όσο γιά τό μεταφραστή, τόν Κώττα Χατζόπουλο, δέν μπορούσε παρά έτσι καλλιτεχνικά και καλοσυνείδητα νά δουλέψει, σάν τεχνίτης διαλεχτός και σάν άφοσιωμένος εργατής τής Ίδέας πού είναι.

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Ήθελε νά κάνεις τό γάμο σου;

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Θάρθω νά κάνω τό γάμο μου... Θάρθω τιμημένος κι ήλιος γιός σου... Θάρθω, Ρήνα μου, τιμημένος άντρας σου!..

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Τ' είν' αυτό; Δέν τά καταλαβαίνω...

Η ΡΗΝΑ. Άλλοίμονο, ο΄τ' έγώ!

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ (ένέται). Τάναθεματισμένοι!.. Ίδια μιλούσε, θαρρῶ, και ή Πυθία...

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (γελαστά). Μαλλιαρά!... Συβολικά!

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ (θυμωμένα). Η Πυθία μιλούσε μαλλιαρά; Τί λές, άνόητε;

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (δειλά). Όχι, θεϊά!... Ο Γιάννης...

Η ΕΛΠΙΔΑ (στενοχωρημένα). Μά δέ σωπαίνετε;

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Ο Φωστήρας έχει δικιο... Κ' έγώ αρχίζω νά μή σέ καταλαβαίνω μ' αυτά σου τά «θάρθω» και «θά κάνω»...

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ (ήσυχα). Θά μέ καταλάβετε.

Ο ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Άντώνη, πήγαινε μέσα... Δέ θά ώφεληθείς καθόλου άπό τίς τέτιες σκηνές.

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Όχι, Άποστόλη. Νά μείνει και θά ώφεληθεί... Θά ώφεληθεί πολύ, παραπολύ! Οί τέ-

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Φίλε Νουμά,

Μεγάλες κουβέντες μέξ έβγαλε στή μέση ό φίλος σου και φίλος μας Κος Ι. Σ. στό σημερινό του άρθρο «Νοσοκομεία και Χριστιανισμός». Φοβούμαι πώς δέν περισεύει τού «Νουμά» τόπος άρκετός γιά νά ξεδιαλύσουμε και νά ζηγηθούμε διάπλατα τέτοια ζητήματα και γι' άφτό φτάνει, θαρρῶ, ν' άπαντήσω μέ λίγα λόγια στό πιδό σπουδαία ρωτήματα τού Κου Ι. Σ., τού φίλου σου και φίλου μας.

Τό μεγάλο κοινωνικό — ή κάλλια οικονομικό — φαινόμενο πού άναποδογύρισε τό σύστημα τής Ρωμαϊκής Πολιτείας στάθηκε ή νίκη τῶ σκλάβῶ. Στά χρόνια τής Δημοκρατίας — στή Ρώμη και στήν Έλλάδα — οι σκλάβοι δουλεύανε γιά νά καλοζωούν οι τάξες τῶν πολεμιστάδων και τῶν άρχόντων. Άρχισε όμως μέ τόν καιρό νά δυναμώνη και νά πλουτίζη τῶ σκλάβῶν ή τάξη κ' έπειδή ζυπνῶ τόν άνθρωπο ή δουλειά πολλοί τους γινήκαν άνωτεροι άπό τούς άφεντάδες τους. Άπό αυτούς τούς σκλάβους βγαίναν καλοί δασκάλοι, μεγάλοι τεχνίτες, τραπεζίτες ζυπνοί. Τάφεντικά τους άπελευτέρωναν κι ό περίφημος Τριμακίωνας γιά μέρα μία βασίλευε αντίμαχος τού Νέρωνα.

Ο Χριστιανισμός πού μέσα στους σκλάβους γεννήθηκε και μ' αυτούς νίκησε, φανέρωσε τήν άνατροπή τής παλιῆς άριστοκρατίας πού τήν είχε πιά ζωηριάσει τό σοί τῆς σκλαβιάς. Κ' έπειδή τῶ σκλάβῶν εΐτανε θρησκεία γι' αυτό τήν εΐπα θρησκεία δουλική. Όμως εΐτανε και θρησκεία λευτεριάς γιάτι μ' αυτόνη λευτερώθηκαν οι σκλάβοι. Μά τί θά πῆ λευτεριά; θά πῆ πώς κάποια τάξη κοινωνική γυρεύει και παίρνει τό δικαίωμα νά μωρη κι αυτή νά γίνεταί άρχόντισσα και δυνατή. Άπόλυτη λευτεριά θέλει νά πῆ πώς οι δυνατοί — όποιοι κι άν είναι — βρίσκουν τήν κοινωνία τους άνοιχτή γιά νά τήνε σκλαβώνουν. Παντού και πάντα ως τόσο κείνοι πού έχουνε — γιά είχανε — τή δύναμη, προσπάθησαν νά τήνε βαστάζουνε στήν οικογένεια τους, στήν τάξη τους τήν ξεχωριστή, κι άπό αυτόν ξεφυτρώνουν καινούριες άριστοκρατίες. Ο Χριστιανισμός άκολούθησε φυσικά κι αυτός τίς διάφορες πολιτικές και κοινωνικές χρωματίες τῆς τάξης πού τόν άνύψωσε, στους πιδό ψηλούς σηκώθη-

κε θρόνους, μέ κατά βήθος έμεινε πάντα ή θρησκεία τῶν ταπεινῶν και τῆς φτωχολογιάς, δηλαδή θρησκεία τῶ σκλάβῶ καθώς εΐταν αρχικά. Ο Χριστιανισμός είναι συμπονώρης. Πρώτα πρώτα άπό γενικό κοινωνικό ψυχόρητο. Ο σκλάβος πού βλέπει τόν άφέντη του νά δέρνη άλλο σκλάβο, τότε συμπονώ γιάτι κι αυτός θά δαρθῆ μία μέρα και λογαριάζει νά συμπονηθῆ παρόμοια. Μά στή βάση αυτή άπάνω ό Χριστιανισμός έφερε και θεμέλιωσε τίς ιδέες τῆς άθάνατης ψυχῆς και τῆς άλλης ζωῆς. Είναι τού σκλάβῶ κατασκευάσμα ή ψυχή. Βασκανισμένος έδῶ κάτω γυρεύει παρηγοριά σέ κόσμο αντίπονο πιστεύοντας πώς εκεί θά τιμωρηθῶν οι τύρανοι του κι αυτός θά βασιλέψη. Γι' αυτό χρειάστηκε νά φανεραστή τήν ψυχή άθάνατη κι άσώματη. Κι έξ μή μού πῆ ό Κος Ι. Σ. πώς κ' οι άρχαίοι φιλόσοφοι ζέσανε τήν ψυχή. Στή μεταφυσική και στή θεολογία τῶ λόγια τίποτε δέ σημαίνουνε — σημαίνει τό χρώμα πού τους δίνουν κ' ή αντίληψη πού έχουνε κείνοι πού τῶ προσκυνοῦν.

Βιάστηκε, θαρρῶ, νά πῆ ό φίλος σου και φίλος μας πώς έγώ βιάστηκα. Κι άν ξαναδιάβαζε τό άρθρο μου θά έβλεπε ίτως πώς δέν κατηγορήσα τόσο τά νοσοκομεία — πού χρειάζονται μέ πού δέν πρέπει νά γίνονται υπερτροφικά — όσο τῆ χριστιανική φιλανθρωπία πού έννοει και καλῶ νά σώση δυστυχημένους πού τους βαρήθηκε ή ζωή. Και πάλι άν ό φίλος σου και φίλος μας Κος Ι. Σ. είχε καλοδιαβάσει — δέ λέω διαβάσει — τό Νίτσε δέ θά μέ ρωτούσε γιάτι θέλω νά γίνουν πέτρες οι άνθρωποι και νά θεραπευτῶνε. Θά ζέρε πώς κάποια μέση βγαίνουν άπό μεγάλες άγάπες. Θά ζέρε κιόλας πώς δέν είναι δικιο νά λῆη τό Νίτσε κλέφτη κ' Ηρόστρατο. Μπορεί νά μήν τού καλοέρχονται οι άγριες ιδέες του. Μά δέν μπορεί, νμίζω, νά τῶ άρνηθῆ τήν ειλκιρίνεια τού ποιητή.

Άθήνα 8 τού Γενάρη 1906.

ΕΡΜΟΝΑΣ

— Η «Άκρόπολη» σκανταλίστηκε μέ τή βισκόπτητα πού κόπηκε σ'αυτῆς τῶ Νίτσε και μέξ πείραξε πάλι... μ' Έγγλέζικες λέξεις. Μεγάλη άδυναμία δείχνει σ' αυτή τῆ μονάδα ή «Άκρόπολη» και τῆς κάνει τά γλυκά μάτια σά μία, νά πούμε, καλή έρωμένη της.

τιες σκηνές είναι παιδαγωγικώτατες.

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (κοροδοφεινά). Ο Γιάννης έχει δικιο. Έτσι έκαναν κ' οι Σπαρτιάτες... Δείχνανε στό παιδιά τους μεθησμένους τούς Έλλωτες...

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ. Άν υπαρχαν τότε λογιώτατοι, οι Σπαρτιάτες δέ θῆχαν άνάγκη νά δείχνουνε στό παιδιά τους τούς Έλλωτες; θάν τους δείχνανε τούς λογιώτατους άμείηστους κ' έτσι θάν τάναβρέφανε τελειώτερα τά παιδιά τους.

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ. Καλέ, τί μού λές!

Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ. Θαρρῶ κι ό άνιψός μου έχει δικιο τούτη τῆ φορά.

Η ΕΛΠΙΔΑ. Τούτη τῆ φορά μοναχά;

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (ένθουσιασμένος). Μίλα και λόγου σου, κυρά μου!.. Ψέματα;

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ (τῶν Άντώνη). Καθίσε, παιδί μου! Μῆν τούς άκούς!

(Άνοίγει ή ιζαμόπορτα και μπαίνει μέ όρημ ή Κωστής).

Ο ΦΩΣΤΗΡΑΣ (σιγανῶ τῆς Έλπίδας). Περιφρημα!... Τώρα θάρχηνησει νά παίρνει τά παιδαγωγικά του μαθήματα ό Άντώνης!

Η ΡΗΝΑ (τρομαγμένα). Ο άδερφός μου!

Ο ΚΩΣΤΗΣ. Νά μέ συμπαθατε πού μπαίνω έτσι άπότομα, τί ή ψυχή μου είναι σέ τέτια χάλια πού

ξεχνάω τό καλό τό φέριμο... Μπά! Δῶ 'σαι, κύρ Γιάννη;... Περιφρημα τά κατάφερες, μέ μοναδική μαστοριά!.. (Βιάζοντας άπό τήν τσέπη τῶ σουρούκου του ένα γράμμα). Αυτό τό γράμμα σου τόλαβα σήμερα τό πρωί... Τό διάβασα, τό ξαναδιάβασα, μέ δέν μωρώ νά σοῦ πῶ και πώς τόνισα... Κ' ἤρθα δῶ νά μού τό ζηγήσεις... Ένα μονάχα μπόρεσα νά καταλάβω, πώς εΐσαι ήτιμος ήρωας και μέ τούς ήτιμους μία γλώσσα ταιριάζει, τούτη δῶ! (Σηκώνει τό χέρι του νάν τον χτυπήσει).

Η ΡΗΝΑ (πιάνοντας του τό χέρι). Άδερφέ μου!.. Τί θές νά κάνεις;

Ο ΓΕΡΟ-ΣΕΒΑΣΤΟΣ (τρέμοντας). Μή!... Μή!..

Η ΕΛΠΙΔΑ (θυμωμένα). Μά, κύριε!.. (Ο Άποστόλης, ό Δάσκαλος κι ό Φωστήρας δέ σαλεύουν άπό τῆ θέση τους).

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ (ήσυχα). Μῆ βιάζεσαι, Κωστή. Έχεις καιρό νά μετχηριστέεις και τῆ γλώσσα πού λές πώς μού ταιριάζει!..

Ο ΚΩΣΤΗΣ (σπερῶχρονιας τῆ Ρήνα). Ορίστε μας! Κοροϊδεύει κιόλας ό άρχοντας. Δίκιο έχεις, τί μπορεί νά σου πεί κανείς; Μῆς κρατάς δεμένους, βλέπεις, και μέξ κάνεις ό,τι θέλεις. Γεϊ σου, παληκαρά. Έτσι φέρνονται οι όμοιοι σου. Σπαλανεύουν τά φτωχοκόριτσα. Τάτιμάζουν. Και δρόμο ύστερα. Μιά κ'